

„Korán jött és túl gyorsan.” Beszélgetés Barakonyi Károly professzorral

Családi indíttatás

Milyen családot volt, milyen indítást kaptál gyerekkorodban? Volt-e olyan, amire esetleg kényszerítettek, vagy erősen kapacitáltak a szüleid, és később kiderült, hogy ez milyen jó volt, mert ez meghatározta a későbbi sorsodat?

A szüleimnek nem kellett ilyet mondani, hogy muszáj, inkább a húgomra kellett koncentrálni. Az első elemiben az első hét után megkértem az anyukámat, hogy ne tanuljon velem, én egyedül akarom megcsinálni, majd félévkor kiderül, hogy sikerül-e. Húzódozva, de elfogadta.

Jó tanuló voltál?

Jó. Elsőben még mindenki jó. Két olyan év volt, amikor egyszer egy betegség miatt másfél hónapig otthon kellett maradni, ez az ötödik osztályban volt, egyszer meg az első gimnáziumban egy sárgaság miatt egy két hónapos kimaradás volt. Ezt bepótoltam, és egyébként jelesen érettségiztem.

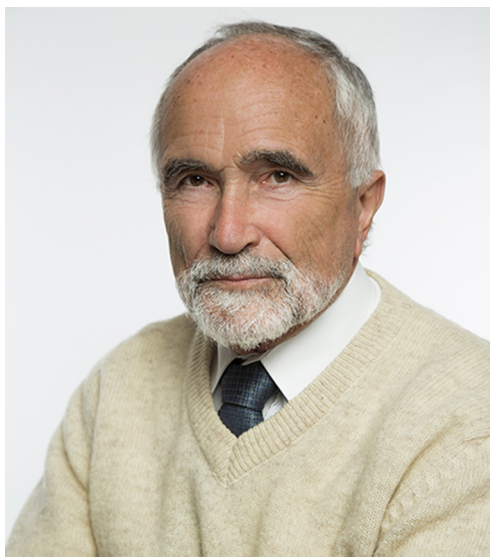
Milyen családi értékek határozták meg a gyerekkorodat?

Nekem szerencsés családi háttér volt. Apámék öten voltak testvérek, köztük négy fiú. Apám volt a legkisebb. A debreceni Református Kollégiumba jártak, kiválóan szerepeltek, izgó-mozgó emberek voltak, a '10-es években. Egyikőjük szervezte a debreceni első cserkészcsapatot. Amikor kitört a világháború, a két legidősebb a haza védelmére önkéntesnek jelentkezett, még érettségi előtt. Az egyik az isonzói frontra került ki, a másik a galícia-ira. Mind a kettő néhány hónapon belül kitüntetést kapott, az extra teljesítményekért. Mindketten hősi halált haltak, még abban az évben.

Apám nagyon jófejű ember volt, de a tanulmányai megszakadtak. Mikor kezdődött a tanév, és megkaptam a tankönyveimet, kiolvasta azokat rögtön és megjegyezte. Hihetetlen memóriája volt.

Örökölted ezt a memóriát?

Sajnos nem, ezt csak irigyeltem. Amit Apám elolvasott, azt tudta is, én sajnos nem így vagyok.

De te könnyen tanultál?

Könnyen tanultam, illetve könnyen kellett tanulni, mert a súlypont az általános iskolában és a gimnáziumban is a torna volt, amely sok időt igényelt. 12 éves koromban erős motívációt kaptam Várkői Ferenctől. Ő alapozta meg a pécsi tornasportot, ifjú sportemberként idekerült, olimpiai bajnokokat nevelt, Tass Olga is az ő tanítványa volt. Járt a iskolai tornaversenyeket és engem és a barátomat felfedezett a lóugrásnál. Akkor, mint minden gyermek, én is mindennel foglalkoztam, és örült módon rúgtuk a labdát, amit nagyon szerettem. A szakosztályvezetővel eljöttek az iskolai válogatottat megnézni, hogy hogyan futballozunk, majd utána megkeresték apámat, hogy ennek a gyerekek isteni tehetsége van a tornához, futballban is nagyon gyors, de hát tornában nagyobb karriert futhatna be. Egy év után a barátommal elválaszthatatlanok lettünk, az „örög” azt mondta, hogy ha azt csináljuk, amit ő előír, akkor belőlünk olimpiai bajnokot farag. A barátommal mind a kettőnk edzésére jártunk, ez heti öt edzés volt, plusz szombat-vasárnap is bejött velünk a tornaterembe és csak kettőnkkel foglalkozott.

A versenyszerű sportban meddig jutottál el?

Ifjúsági bajnok lettem, a moszkvai VIT-en az ifjúsági válogatottban dobogós lettem lóugrásban, ez 1957-ben volt. Ott egy harmadik helyet szereztem, meg egy hatodik helyet és bekerültem ősszel az olimpiai keretbe az 1960-as olimpia előtt.

A sok edzés miatt bizonyára nem volt időd arra, hogy sokat foglalkozzál a tantárgyakkal és a leckékkel. Hatékonyan, gyorsan, célirányosan kellett tanulnod.

Mivel minden héten edzés volt, én fél 10-kor tudtam leülni és nagyon intenzíven, gyorsan kellett tanulni. A torna egy olyan sportág, amiben három évig kell gürizni azért, hogy egyáltalán elindulhass egy versenyen. A kitartás és a céltudatosság nagyon fontos. Hosszan, kitartóan kell dolgozni, és koncentrálni. Ezen képesség előnyét később felnőtt koromban élvezhettem. Célt kitűzni és azért hosszán, éveken át dolgozni.

A vállalati munkától az egyetemig

Amikor a céges világban dolgoztál, mik voltak azok az eredmények, tapasztalatok, tanulságok, kudarcok, amelyeket később tudtál hasznosítani az egyetemi munkádban, akár kutatóként, akár egyetemi vezetőként, rektorként?

Az egyetem után benn akartam maradni a tanszéken, fogadókészség is volt, csak hogy társadalmi szerződést kellett kötnöm az anyagi támogatás fejében a DÉDÁSZ-szal. Végül három évre leszerződtem, ők az egyetemi ösztöndíjnál kétszer-háromszor magasabb összeget adtak. Megbeszéltük a tanszékvezetővel, hogy direkt hasznos lesz, ha én lejövök és gyakorlatot szerzek a villamosságban, az erősáramú elektrotechnika terén.

Tehát villamosmérnök vagy alapvetően szakmád szerint?

Igen, villamosmérnök. A DÉDÁSZ-nál mindjárt vezető állásba kerültem, a hálózatépítés volt a feladatom Baranya megyében. A mai távvezetékek zöme akkor épült. A munkám abszolút gyakorlati volt: 150 ember, 12 munkacsoport, a tervezőcsapat irányítása.

Ez akkor nagyon tetszett, lakást is ígértek, családalapítás előtt álltam. Ugyanakkor ez egy frontszolgálat volt, ami nem az elméleti igényességről szól. Ekkor elkezdtem keresni valami mérnök továbbképző másoddiplomát, végül így szereztem egy gazdasági mérnök képesítést. A villamosmérnöki szakma kezdett egyre inkább háttérbe szorulni és előtérbe került a gazdaságirányítási, közgazdasági, vállalatgazdálkodási érdeklődés. Láttam, hogy működik egy vállalat belülről, milyen a szervezeti kultúra, hogy kell emberekkel bánni, hogy kell feladatokat felismerni, megoldani, konfliktusokat kezelni. Pénzt szerezni hozzá.

Voltak kudarcaid ezen a területen?

Az volt a kudarcom, hogy nem tudtam visszamenni az egyetemre. A vállalati munka nem elégített ki, önmegvalósításnak középtávon is kevés volt. Arra vágytam, hogy valamit magam alkossak. Az, hogy száz emberrel dolgozhattam, az nagy kihívás volt, a végzettek közül nem sokan kerültek ilyen pozícióba, anyagilag is jó volt, mégis vágyakozás volt bennem az elméleti kutató munka iránt. Hogy az agyamat mozgassam, kényszer nélkül másoddiplomát szereztem, megcsináltam két nyelvvizsgát, elkezdtem publikálni.

Egyetemi oktatás, kutatás

Végül hogy kerültél az egyetemre?

Először próbálkoztam itt Pécsen, elmentem a Műszaki Főiskolára, ahol több volt évfolyamtársam is tanított, de ez nem sikerült. Aztán egyszer a Mecsek expresszvonattal jöttem haza, ahol találkoztam a Szűcs Palival, ő volt akkor a Közgazdaságtudományi Kar dékánhelyettese. Átmentünk az étkezőkocsiba egy kávéra, ahol bemutatott Zeller Gyulának. Beszélgettünk és elmondtam, hogy állást szeretnék változtatni, a vállalati tervezésben, szervezésben már van gyakorlatom, de mást szeretnék. Kiderült, hogy épp keresnek valakit, aki a tervezés tárgyát tanítaná. Így beléptem az egyetemre 1974. szeptember 15-én. Akkor már megvolt a pesti egyetemen a kisdoktorihoz a téma-jóváhagyásom. Megírtam, beadtam és decemberben meg is védtem.

Megkaptam az adjunktusi kinevezést is. Mi a következő? Docensi. Mi kell ahhoz?

Kandidátusi fokozat. 1975-ben egy kéthónapos moszkvai ösztöndíjat kaptam, kimentem, megbeszéltem az ottani a tanszékvezetővel, hogy a disszertációmot akarom megírni. Szerzett nekem egy állandó belépőt a Lenin Könyvtárba, ami nem volt egyszerű dolog, hiszen ott géppisztolyos őrök álltak. Nem lehetett csak úgy bejárkalni. Úgyhogy minden reggel bementem a könyvtárba és ott dolgoztam. A vállalati tervezésről írtam. A népgazdasági szintű tervezés módszertana kiválóan ki volt dolgozva, és minden nyugati szakiro-

dalom rendelkezésre állt, igaz, külön szobában lehetett csak hozzáférni. Úgyhogy én abból a népgazdasági tervezési módszertanból deriváltam egy vállalati tervezést, ami itt akkor nem volt, ezt megírtam két hónap alatt.

A következő évben, 1976-ban már munkahelyi vita volt. Rá egy évre beadtam és 1978-ban meg is védtem. A vállalati tervezés tantárgy elméleti módszertanának kidolgozása a nevemhez fűződik. Ez egy komplex, ötkötetes jegyzetsorozat és egy nívódíjas könyv lett.

Ezt a jegyzetet csak Pécsen, vagy máshol is oktatták?

Ez először pécsi dolog volt. Majd a következő könyvem, a stratégiai menedzsmentről lesz országosan elterjedt, amit Amerikában írtam, egy ottani professzorral, ezt a könyvet a budapesti egyetem is használta. 10 ezer példányban ment el az első kiadás és akkor jött a bővített, átdolgozott kiadás, az is 10 ezer példányban.

Térjünk vissza az egyetemre. Mire vagy a legbüszkébb az egyetemi tevékenységedből?

Egyetlen egy UV-m nem volt a Műszaki Egyetemen, ami, hogy is mondjam, különleges.

Ez a hallgatói léted alatt volt, de amikor már az egyetemen oktattál, mire vagy büszke?

Amit országosan is eredménynek tartok, az a stratégiai menedzsment tantárgy és tanszék megalapítása, ez volt az ország első ilyen tanszéke. Sajnos nem volt töretlen ez az oktatói, kutatói pálya, ismét vezetői megbízás következett. Váratlanul új lehetőség nyílt: Hámori József rektor arra kapacitált, hogy adjam be a rektori pályázatomat, mivel az egyetemnek egy szervező vénájú rektorra lett volna szüksége.

Az egyetem rektora

Akkor ez nem a saját kezdeményezésed volt, hanem megkerestek.

Igen, kigyulladt egy zöld lámpa, ez egy fontos döntési pont volt, ilyen ritkán gyullad ki. Hámori behívott, beszélgettünk és mondta, hogy ő támogatná. No, de én azért mentem át a DÉDÁSZ-tól az utca másik oldalára, hogy ne 150, meg később csak 12, hanem hogy 0 beosztottam legyen. Ezért addig semmilyen vezetői beosztást nem vállaltam, még dékánhelyettesít sem.

Akkor mégis miért vállaltad el?

Ez egy akkora nagy kihívás volt. Ráadásul a megkeresés az amerikai kétéves vendégprofesszori tartózkodásom után jött. Amerikában láttam, hogyan néz ki egy igazi egyetem,

láttam belülről, hogyan működik, tudtam, hogy mit vállalok. Most az lett a kihívás, hogy amit ott láttam, azokból a megoldásokból mit lehet átzsilipelni.

Na és sikerült?

Nem sikerült.

Miért nem? Miben látod a kudarc okát?

II. Józsefnek miért nem sikerültek a reformjai? Kicsit előrébb járt a koncepció – az én elképzeléseim is talán most valósulnak meg. Jöttem Amerikából, itt éppen egy rendszerváltás volt, egy új Felsőoktatási Törvény, oktatási reform, megkapták az egyetemek a doktoriátusi PhD-jogot, megkapták az egyetemi tanári kinevezési jogot, először. De nem voltak érettek a feltételek arra, hogy amit külföldön láttam, azt adaptáljuk.

Mit csinálnál másként, ha most újra rektor lennél?

Azt a zöld lámpát nem vettem volna figyelembe és nem fogadtam volna el a rektori felkérést. Ez egy zsákutca volt. Elismerést nem hozott.

Akkor megbántad?

Ez egy stratégiai döntés volt és ez azt jelentette, hogy a kutatási területet, amit addig csináltam, félre kellett tenni, nem lehetett változatlanul tovább csinálni. No de ahhoz, hogy csináljak valamit tudományosan is, adva volt ez a rektori pozíció, bekerültem a Felsőoktatási Tudományos Tanácsba, a MAB-ba, úgyhogy indítottam egy új vonalat – egyetempolitika és az egyetemi menedzsment – amire szükség is volt egyébként, és amiben szintén volt már valamennyi gyakorlatom. Tizenvalahány évig, amíg meg nem szűnt, az FTT-ben tag voltam, ott voltam a forrásnál, kutattam, publikáltam, részt vettem a reform kidolgozásában.

Van-e benned sértettség? Vagy rossz érzés?

Csalódás.

Mit csinálnál másképp a rektori munkában?

Nem valószínű, hogy pályáznék. Vagy legalábbis az újra pályázást megspóroltam volna.

Ezek után azt feltételezem, hogy a doktorandusz hallgatókkal való munka több sikerélményt hozott. Erről tudnál valamit mesélni?

Több sikert hozott valóban. A kutatásnál váltottam a felsőoktatási témára, 101 publikációm volt ebben a témában, három könyvem is megjelent. Tagja voltam az Európai Unió azon bizottságának, ami a felsőoktatási intézmények stratégiai menedzsmentjével foglalkozott. Tagja voltam az Amerikai Felsőoktatási Kutatók Szövetségének, ott minden évben volt konferencián előadásom.

Milyen a kapcsolatod a hallgatókkal, magányos kutató voltál-e?

Inkább kutató voltam. Nekem mindig fontosabb volt a kutatás, mint a hallgatók.

Akkor nincs is olyan hallgatód, akivel külön személyesen foglalkoztál? Aki melletted nőtt fel, akire büszke vagy?

De, de vannak ilyenek, azok be is kerültek a tanszékre.

Ez a koránjöttség végigvonul az életpályádon.

Igen, korán jöttem és túl gyorsan. A tornával is így voltam, a végső célig nem jutottam el. Olimpikon lettem? Nem. Már eljutottam a kerettagságig, de mi történt? Egy porckorong-sérv közbeszólt. Éppen akkor, amikor a válogatókat rendezték a római olimpia előtt, hát nem tudtam elindulni, mert tornaszerre három hónapig ránézni sem volt szabad.

Professzor és Rector Emeritus – új célok

70 éves korod után új pályára került az életed. Az ifjúkori sport, a vállalati munka, a gyakorlat, a tudomány után most van egy másik életed: az utazás és a fotózás. Azt látni, hogy az életed kiteljesedett, az új életcélod ebben realizálódik.

A PhD-oktatás az emeritus időszakban is megmaradt (a gazdálkodástudományi, a neveléstudományi és a hadtudományi doktori iskolákban). Az utazás mindvégig napirenden maradt. Még egyetemista voltam, negyedéves, amikor eladtam a télikabátomat, hogy befizethessem egy IBUSZ-útra és elmentem síelni 1961-ben Zakopanéba. Amikor 1.900 forintos kezdő mérnöki fizetésem volt, vettem egy motorkerékpárt részletre, havi 800 forintos törlesztéssel és már akkor sátorral, motorkerékpárral egy hónapos utakat csináltam. Először csak Románia, aztán a Balkán, majd Európa. Az utazásaim soha nem szüneteltek.

Az utazásaid kapcsán inkább azt kellene kérdezniem, hogy mely országokban nem jártál, van-e a világon olyan ország, ahol még nem voltál és ahová szeretnél még menni?

Most már inkább visszajárok. Ami nagyon jó volt és szép volt, az Új-Zéland, Dél-Afrika, Izland. Amerikában már vagy hatszor voltam, plusz még két évig kinn éltem, de ezzel az országgal nem lehet betelni. Lehet, hogy jövőre újra elmegyek. Szeretem az egyhónapos utakat. Megnézni mindent, bogarászni, meditálni, fotózni. Nekem az az elvem, hogy ha nem készülsz fel az országból, akkor nem tudod, hogy mit is láatsz. Például nagyon sokat foglalkozom ilyenkor az adott régió történelmével, emellett szeretem az olyan írásokat, amelyekben az utazók a régi és mai élményeikről írnak.

A fotózás meg az utazás összefügg. A fotózást tanultad vagy autodidakta módon indult és egyre profibb lettél?

Az egyetemen volt fotóklub, aminek tagja voltam. Még 1957-ben, Moszkvában vettem az első Smena8 gépet. No, de miből vettem? Amerikából '56 után küldték a csomagokat a rokonok és küldtek egy Hawaii típusú színes inget. Azt az inget leimádkozta rólam a szovjet válogatottban egy srác és annyi pénzt, rubelt adott érte, hogy megvehettem belőle az első komolyabb fényképezőgépet, ami számomra akkor óriási dolog volt. Úgyhogy ott kezdtem el fotózni, és az első díjamat is egyetemi éveim alatt nyertem el, a *Fotó* című havilapban meg is jelent az egyik képem.

A Mecseki Fotóklub akkor az ország egyik legrangosabbja volt. Egyetem után Pécsre kerülve, nem mertem ott jelentkezni a képeimmel, olyan híre volt a klubnak. Már emeritus koromban, 75 évesen jelentkeztem felvételre a fotóklubba. Azóta kitüntettek a FIAP (Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség) EFIAP (Kiváló Művész) cím ezüst fokozatával (nemzetközi szalonokon 59 országban 919 kiállított képpel, 65 díjjal). 2018-ban a MAFOSZ Év fotográfusa minősítésben a 3. helyet szereztem.

Ha újrakezdenéd, csinálnál-e valamit másként? Vannak még terveid?

Maradjunk az első részénél – egy nagyon izgalmas, változatos pályát raktam össze. Nem arról van szó, hogy beül az ember egy íróasztal mögé és onnan megy nyugdíjba, vagy onnan viszik el kerekesszékkal. Kb. ötévente mindig volt valamilyen jelentős változás: vagy a munkakör, vagy a munkahely, vagy az oktatási/kutatási téma változott. Ez persze azzal járt, hogy sok területen eljutottam egy átlagosnál jóval magasabb szintre, de sehol sem jutottam el a csúcsra. A tornában például ifjúsági bajnok, olimpiai kerettag lettem, de nem lettem olimpikon. Tudományos téren MTA doktori szintig jutottam, amikor a rektori megbízás alatt témát kellett váltanom. Lehetett volna jobb az output, de az élet mindig új utakat nyitott meg előttem. Mindig gyors volt a tempó, a váltások miatt nem maradt idő a témák teljes kifizására.

Nem szoktál pecázni?

Nem.

Mert esetleg gyorsan rántod ki a botot.

Annyi ideig nem tudok nyugodtan ülni. Meditálásra a vitorlázás alkalmasabb – ott az ember órákat eltölthet a víz, a szél és gondolatai társaságában.

Jó, de összességében elégedett lehetsz.

Igen.

Nem vagy csalódott, nem vagy keserű ember.

Az éremnek két oldala van. Ami az egyik oldalon siker, a másik oldalon kudarc, mert lehetett volna jobb is. Ami kudarc, az másnál esetleg már egy életteljesítménynek számítana. És hála az Istennek, annyi mindennel sikerült foglalkoznom (és kisebb-nagyobb sikereket is elérni), hogy ez összességében boldoggá tesz. Mindegyik szakasz izgalmas volt, a rutin elkerült. Volt rangos visszacsatolás is: Szent-Györgyi Albert-díj, a Magyar Köztársaság Tiszti Keresztje (a stratégiai menedzsment területén iskolateremtés, felsőoktatási menedzsment kutatások).

Terveid?

A sport mindig nagy szerepet játszott az életemben és terveimben, ez most sajnos zátonyra futott. Már jelentkezni kellett térdprotézisre: gondok vannak már a gyaloglásnál is, a lépcsőn lassabban jövök fel, ami számomra szokatlan. Terveim szerint 90 éves koromig síeltem volna, 80-nál azonban le kellett állnom. Valószínűleg más mozgásformák után kell nézmem.

Mióta emeritus vagyok, majdnem minden évben beültem valamilyen karon egy tárgyat hallgatni. Említék néhányat. Római jog: ez egy szellemi kaland volt. Hallgattam matematikát is egy félévet, Font Mártnál középkori magyar történelmet. Első izlandi utam után meghallgattam egy bevezető tárgyat a Földrajztudományi Intézetben a Föld és az élet keletkezéséről, a lemeztektonikáról. Ilyenkor végig ülöm és jegyzetelem a félévet a diákokkal együtt - hallatlanul izgalmas dolog újra diáknak lenni. Most éppen Heller Ágnes *Filozófiatörténet gólyáknak* című zseniális könyvét olvasom. Érthető és élvezetes, mert amikor én tanultam filozófiát, akkor az egy zanzásított, marxista átíratú, érdektelen filozófiatörténet volt.

Nagyon sokat olvasok. Történelmet is, mert az utazásokhoz az is kell, anélkül nem értesz semmit. Nekiálltam megírni egy részletesebb szakmai önéletrajzot, amit egy teljesebb emlékgyűjteményé szeretnék bővíteni, ami a privát emlékeimet is megőrökíti.

(Az interjút készítette: F. Dárdai Ágnes,
Pécs, 2019. október 25.)

SZEMLE

